

250 éves a Demonstratio

Tanulmánykötet Sajnovics János műve megjelenésének 250.
évfordulója alkalmából

250 éves a Demonstratio

Tanulmánykötet Sajnovics János műve megjelenésének 250. évfordulója alkalmából

Szerkesztette
Terbe Erika és C. Vladár Zsuzsa

ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet
Budapest
2021

Készült az ELTE BTK 2021. évi tankönyv- és jegyzettámogatási pályázatának támogatásával

Lektorok

Békés Veronika, Horváth Katalin, Keresztes László, Kubínyi Kata, Maticsák Sándor,
Nagy László, Szij Enikő, C. Vladár Zsuzsa, Zsoldos Endre

Technikai munkatárs
Rábel Anikó

ISBN 978-963-489-491-9

© A szerzők és a szerkesztők, 2021
Minden jog fenntartva

A kötet elektronikus formában elérhető az ELTE repozitóriumában
<https://edit.elte.hu>

Kiadta az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet

Felelős kiadó
Az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja

Tartalomjegyzék

Juhász Dezső Bevezető gondolatok	7
Terbe Erika – C. Vladár Zsuzsa Szerkesztői előszó	9
Bartha Lajos Sajnovics János, a tudós és az ember	II
Békés Veronika Ugyanaz? Hasonló? Rokon?	30
Doncsecz Etelka Sajnovics nyomdokain: Verseghy Ferenc levele Henrik Gabriel Porthanhoz	43
Kelemen Ivett Sajnovics János szerepe a számi helyesírás történetében	56
Korompay Klára Nyelvhasználat és nyelvtörténet: a Halotti beszéd a Demonstrációban	67
Mihalik Béla Jézus Társasága és tudós rendtagjai a 18. századi Magyarországon	79
Oláh Krisztina Insula Wardoehuus (...) a Maximiliano Hell	86
Szj Enikő Sajnovics úti naplója ürügyén – népnevek, térképek, címerek	101
Terbe Erika Mit gondolnak a mai egyetemisták a nyelvrokonság kérdéséről?	115
C. Vladár Zsuzsa A Demonstratio kutatómódszertanáról	125

Mihalik Béla

BTK TTI – ELTE BTK

Jézus Társasága és tudós rendtagjai a 18. századi Magyarországon

1. **Bevezetés.** A Jézus Társaságáról alkotott kép egyik legjellemzőbb és visszatérő vonása a tanítórend fogalma. Valóban a Magyar Királyság 17–18. századi katolikus középfokú oktatásának jelentős része, míg felsőoktatásának egésze elválaszthatatlan volt a jezsuitáktól. Az oktatási tevékenység azonban szorosan összefüggött a tudományok művelésével, és ez vonatkozott szinte minden tudományágra, a magától értetődő teológiai munkáktól a csillagászatot át a történettudományig terjedt a rendi érdeklődés széles spektruma. A nagy és széles körű erudíció, amelyre a jezsuita atyák hosszantartó tanulmányaik során szert tettek, hagyományos értelemben vett polihisztorokká is tette a rendtagokat (KÁDÁR 2018: 185–192). A *Demonstratio* kapcsán nyelvészeti és történeti kérdések ugyanúgy felmerültek, amit Hell korai magyar történelem iránti érdeklődése is mutatott (PINZGER 1920: 131). Tanulmányomban tehát azt kívánom megvizsgálni, hogy a jezsuiták hogyan nyertek mind nagyobb szerepet a 17. század végétől a magyar történelemtudomány megalapozásában, és ez milyen szellemi háttérrel és miliótt adott Sajnovics Jánosnak, Hell Miksának, valamint kortársaiknak?

2. **A 17. század végi jezsuita történetírás.** A kérdés persze már számtalan szempontból feltárt, a régebbi szakirodalomból Hóman Bálint neve ismert (HÓMAN 1938), majd az 1980-as években Szelestei Nagy László vizsgálta meg a 17. század végi kezdeményezéseket (SZELESTEI 1987). Legújabban Szabados György foglalkozott átfogóan a jezsuita történészek munkájával, aki az 1644–1811 közötti időszakot, Inchoffer Menyhért fellépésétől Katona István haláláig a magyar történettudomány megteremtésének és a jezsuita sikertörténet másfél évszázadként tárgyalta (SZABADOS 2014). A kőszegi születésű Inchoffer Menyhért 1644-ben jelentette meg Rómában az 1059-ig terjedő *Annales Ecclesiastici Regni Hungariae* című munkáját, amelynek folytatási igénye motiváló erőként hatott a 17. század végi jezsuitákra. Ez az igény ösztönözte Hevenes Gábort és körét egy program megfogalmazására, ennek köszönhetően az 1690-es években több tervezet is napvilágot látott. Az egyik legismertebb a Modusként ismert program,¹ amely már címében is jelezte, hogy Inchoffer *Annales*-ét kívánja folytatni. Ezzel egyidőben került ki Kollonich Lipót bíboros támogatásával Rómába Hevenes rendtársa, Cseles Márton gyóntatónak, ám emellett feladata lett anyagokat gyűjteni a Vatikáni Levéltárban. Ennek köszönhetően került elő például Julianus barát jelentése a magyar őshazáról (SZELESTEI 1987: 161–164; VÁSÁRY 1974: 261–262). A meginduló forrásgyűjtést szokás Hevenes hatásaként látni – ami természetesen nem elhanyagolható.

Ezzel szemben Szelestei Nagy László hívta rá fel a figyelmet, hogy az 1690-es években az oszmán hódoltság alóli felszabadulás tisztázatlan birtokügyek ezreit hozta magával.

¹ *Modus materiae conquirendae pro Annalibus Ecclesiasticis Regni Hungariae.*

Nemcsak az egyházi birtokok hollétét kellett feltárni, hanem a világi birtokok helyzetére is rendezésre szorult, elég csak megemlíteni az 1688-ban létrehozott Neoacquistica Commissiót. Az egyházi és világi hivatali levéltárak jelentősége óriásit nöött, ezt ismerte fel Kollonich bíboros is, aki győri püspökként megkezdett levéltárrendezési munkáját folytatta az esztergomi érsekségben is, miután az ország primása lett 1695-ben (SZELESTEI 1987: 163–164; SOÓS 2009: 801–811).

Szabados György vetette fel azt a megfontolandó szempontot, amely erős motivációt jelenthetett a meginduló történeti kutatásokhoz, hogy a magyar jezsuitáknak ez belső igénye is volt. A Magyar Királyságban működő jezsuiták ugyanis az osztrák rendtartomány tagjai voltak, a magyarországi rendházak is Béctől függtek. Már a 17. század első felében is akadt olyan magyar jezsuita, aki az osztrák rendtartomány vezetője lett, majd a 18. században a magyar történettudomány megalapozásában elvülhetetlen érdemeket szerző Hevenesi Gábor is provinciális lett. Ez azonban nem feledtetheti azt a tényt, hogy bizonyos szembenállás a magyar és az osztrák rendtagok között számtalanszor érezhető volt. A 20. század egyik legjelentősebb magyar jezsuita rendtörténésének, Lukács László atyának köszönhetően ismert, hogy a magyar rendtagok igyekeztek volna a 17. század közepétől kezdve önállósodni, ez a szándék század végére fokozott mértékben megerősödött (LUKÁCS 1989). Bár törekvésük eredménytelen maradt, az 1690-es években meginduló forrásfeltáró és történetírói munka akár értelmezhető úgy is, hogy a magyar jezsuiták az ország és a magyar nemzet történetének feltárásával saját identitásukat is erősíteni akarták az osztrák rendtartományon belül (SZABADOS 2014: 206–207).

3. A meginduló forrásgyűjtés. A vatikáni forrásfeltárást illetően még egy szempontot említenék meg, amelyre római, alapvetően diplomáciatörténeti kutatásaim kapcsán figyeltem fel, és amely motiválhatta a meginduló forrásgyűjtést. Ez lényegében összefüggésben áll Szelestei Nagy László megállapításával is. A hódoltság alóli felszabadulással ugyanis számos olyan püspöki szék betöltése is realitássá vált, amelyek a megelőző másfél évszázadban szinte csak címzetes püspökségként léteztek. Ez azonban komoly vitát hozott a királyi főkegyúri joggyakorlatról Bécs és a Szentszék között. 1696-ban, amikor I. Lipót mint magyar király akart új erdélyi püspököt megerősíttetni a pápával, a császári diplomácia képviselői komoly történeti indoklást készítettek elő Rómában ennek alátámasztására. A Rómában élő Johannes von Goëss osztrák bíboros naplójából tudjuk, hogy ebben nagyban támaszkodtak az ekkor már kint tartózkodó Cseles Márton segítségére is. A vatikáni forrásfeltárást tehát akár a magyar király főkegyúri jogának és más sajátos, magyar egyházi jogoknak a védelmére is irányulhatott (MIHALIK 2018).

A Hevenesi Gábor nevével fémjelzett forrásgyűjtés eredményei jól ismertek. Az ELTE Egyetemi Könyvtárában őrzött 133 kötete, illetve rendtársa és követője, Kaprinai István 102 kötetnyi gyűjteménye mind a mai napig elsőszámú forrásbázisa a magyar történettudománynak. Hevenesi kortársaként Szentiványi Márton is foglalkozott kronológiai adatgyűjtéssel, jóllehet nem vallotta magát történetírónak, hanem inkább volt matematikus és csillagász, e tekintetben mindenképpen Hell Miksa előfutárának is tekinthetjük. Kalendáriumaihoz bővebb történelmi synopsisokat csatolt, és az egész országra kiterjedő adatkeresést végzett – ám olyan átfogó programra, mint Hevenesi, nem gondolt (SERFŐZŐ 1942: 53–70).

Kettejük hatása leginkább Timon Sámuel munkásságán érződött, aki nemcsak tárgymutatót készített Hevenesi gyűjteményéhez, de azt újabb kötetekkel egészítette ki, továbbá *Epitome chronologica* című művében összefoglalta Magyarország történetét 1662-ig. Timon munkájának kéziratban maradt befejező részét később Kazy Ferenc használta fel háromkötetes *Historia regni Hungariae* című művében, amelynek első két kötete abban az időszakban jelent meg, amikor Hell Miksa a trencsényi noviciátusban belépett a jezsuita rendbe. A trencsényi ház vezetője pedig épp a tudós szerző Kazy Ferenc volt (ASPAAS–KONTLER 2019: 63–64). Az ő fivére, Kazy János egyértelműen Timon Sámuel tanítványa volt, az ő biztatására készítette el *Brevis Commentarius* című művét, amely Timon *Epitoméjét* folytatta. Borián Elréd azonban feltételezi, hogy a Nagyszombathoz kötődő Kazy fivérekkal szemben Timon valószínűleg Kaprinait és annak kassai környezetét favorizálta. Ez később a két kör közötti konfliktushoz vezetett, és Kaprinaiék *damnatio memoriae*-vel sújtották a Kazy testvéreket (BORIÁN 2006: 300–303).

Kéri Borgia Ferenc jezsuita páter világitott rá elsőként a bizánci források jelentőségére a bizánci történelem magyar vonatkozásait feldolgozó kilenckötetes vállalkozásával, az *Epitome Historiae Byzantinae* című munkával. Kéri az akkoriban már második kiadásban Velencében megjelent bizánci forrásgyűjteményt használta fel, és gyűjtötte ki belőle a korai magyar történelemre vonatkozó adatokat. Kéri ezzel lényegében a magyar bizantinológiai kutatások megalapítója lett (SZABADOS 1998: 54–55). Kéri Bécsben éppen azokban az években lett a teológia professzora, amikor Hell a teológiai fakultáson folytatta tanulmányait, majd annak utolsó két évében a bécsi Pázmáneumban a teológus hallgatók prefektusa is lett. Ráadásul Kéri csillagászként is jelentős életművet hagyott maga után, részletes leírást készített az 1729–1730. évi üstökösről, tevékeny szerepe volt a nagyszombati csillagvizsgáló létrehozásában, ráadásul érdekelt a mechanika és optika is, műszerei egy jelentős részét is maga készítette (JNTár: Kéri; ASPAAS–KONTLER 2019: 62–63). Hatása mindkét téren tetten érhető Hell Miksa későbbi tevékenységében is. Hell a skandináviai útja követően, amikor foglalkozni kezdett a magyar őstörténet kérdéseivel, Kéri hatására maga is használta és hangsúlyozta a bizánci források jelentőségét (PINZGER 1920: 131).

A 16–17. századi magyar történelemmel kapcsolatos kutatásokra és az oszmán-török történelem iránti érdeklődésre jelentős hatással volt az újabb, 1737–1739 közötti oszmán–Habsburg háború. Kéri kortársa volt Schmitth Miklós, aki részt is vett Kérinek az *Epitome Historiae Byzantinae* sajtó alá rendezésében is, sőt később javította és bővítette is. Kérral lényegében egyidőben, a bizánci történelem folytatásaként kilenckötetes munkájában tárgyalta az oszmán-török szultánok történetét. Jelentős hatást ért el azonban a magyar nádorokról, az esztergomi érsekekről és az egri püspökökről írt műveivel is. Schmitth ráadásul a Hevenesi-féle forrásgyűjtési hagyományt is folytatta, számos 17. századi forrást másolt le, például olyan, a 18. században még érzékenyek számító iratokat, mint például Thököly Imre diplomáciai leveleit, vagy II. Rákóczi Ferenc szabadságharcával kapcsolatos dokumentumokat is. Lényegében Schmitth volt a három nagy 18. század végi jezsuita történész, Kaprinai István, Pray György és Katona István tanára, mentora is. Velük ért a jezsuita történettudomány a csúcspontjára, egyben végére is, hiszen a rend feloszlását követően nem alakult ki körülöttük jelentős

iskola (BORIÁN 2004: 220–221, 226–228). Szerepük a vardøi expedíciót követően olyan szempontból is fontossá vált, hogy mindhárman, de különösen Pray, együttműködtek Hell Miksával a korai magyar történelemmel kapcsolatos kérdések megválaszolásában (ASPAAS–KONTLER 2019: 64).

Azt a fentebb említett szempontot sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a magyar jezsuiták a Régi Társaság időszakában, 1773-ig az osztrák rendtartomány keretei között működtek, és természetesen az osztrák jezsuiták között is voltak kiváló történészek. Hell Miksa bécsi filozófiai, majd teológiai tanulmányai idején előbb Sigmund Calles, majd Joseph Pohl tanított történelmet, utóbbi egyben az osztrák provincia hivatalos történésze, *historicus provinciae* is volt (LUKÁCS 1994: 43). Callesnek két művét emelném ki, az egyik az *Annales Austriae* a kezdetektől a Habsburgok uralomra jutásáig tárgyalta az osztrák tartományok történetét, míg az *Annales ecclesiastici Germaniae* egyháztörténeti vonatkozású kutatásait összegezte (DHC I. 2001: 604–605). Mindkét mű szoros rokonságot mutat a korabeli magyar történettudomány kedvelt módszereivel és felfogásával egyaránt. Pohlnek egy II. Ferdinánd császárról szóló, kéziratban maradt munkája ismert, valamint kiadott egy hatkötetes egyháztörténeti kézikönyvet (DHC IV. 2001: 3164–3165).

Jóllehet nem történetírói tevékenységük miatt ismertek, mindenképpen érdemes röviden megemlíteni Hell Miksa két bécsi osztrák mentorát is. Joseph Franz mint a bécsi csillagvizsgáló felállítója szerzett hírnevet, és Mária Terézia udvarában a későbbi II. József tanára is volt. Talán valamivel kevésbé ismert viszont, hogy 1740-től Uhlfeld gróf, konstantinápolyi császári követ kíséretében a szultáni városban tartózkodott hosszabb ideig, melynek során megtanult törökül. 1753-ban kezdeményezésére állították fel Bécsben az Orientalische Akademiát, amelynek első igazgatója lett, és ahol török, arab és perzsa nyelvtanulásra nyílt lehetőség (DUHR 1928: 131). Ez éppen az a korszak, amikor a magyar jezsuiták közül Kéri, majd Schmitth érdeklődése a bizánci, illetve az oszmán-török történelem felé fordult.

Hell másik bécsi mentora, Erasmus Fröhlich a már fentebb is ábrázolt jezsuita polihisztorok sorába tartozott. Bár elsősorban mint matematikus tett hatást Hell Miksára, emellett komoly történeti munkássága is volt, és kiterjedt kutatásokat folytatott a történeti segédtudományok, a numizmatika, a heraldika és genealógia terén is. Numizmatikai munkái mellett Stájerország történetéről is írt. 1746-ban a bécsi Theresianum könyvtárosa lett. 1756–1757-ben Pray is a Theresianumban tanított, ekkor alakult ki neki is kapcsolata Fröhlichel, akinek történeti munkássága nagy hatással volt rá, és Fröhlich is biztathatta a magyar történeti kutatások folytatására. Pray végül *Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum* című munkájával egycsapásra nagy hírnévre tett szert 1761-ben. Maga Hell Miksa írta 1770-ben Koppenhágából Praynak, hogy még a messzi északon is ismerik munkáját. Pray ráadásul Sajnoviccsal is közeli kapcsolatban állt, hiszen tanára volt Nagyszombatban. A személyes kapcsolatok is magyarazzák tudományos együttműködésüket a vardøi expedíciót követően (LISCHERONG 1937). Így például a *Demonstratio* 1771-es kiadásában a magyarok és finnek őshazájának Kína közelében való lokalizálása meglehetősen összhangban volt Pray *Annales*-ének megállapításával. Pray György ugyanis a hun–magyar rokonság alapján, a francia Joseph Guignes *Histoire générale des Huns, des Turcs,*

des Mongols et des autres peuples Tartares occidentaux című művére támaszkodva a hunokat és így a magyarokat a kínai forrásokban szereplő hsziungnukkal azonosította (ASPAAS–KONTLER 2019: 240).

A 18. századi jezsuita történettudományi fejlődést általában három korszakra szokás bontani: adatgyűjtés – rendszerezés – forráskritika. Ezek természetesen egymástól nem élesen elkülönülő korszakok, hanem párhuzamosan, egymásba fonódva jelentkeztek, amelynek során fokozatosan jelent meg a forráskritika. Hevenesi alapvetően még – levéltárosi szakszóval élve – iratértékelés mentén kívánta folytatni az adatgyűjtést, különbséget téve fontos és kevésbé fontos iratok közé. A felgyülemlett források közötti rendszerező munka emelte ki Timon Sámuel kortársai közül, ezt a hagyományt folytatta például Kéri Borgia Ferenc vagy éppen Schmitth Miklós is. Praynál már megjelent az oklevelek forráskritikai vizsgálata, igyekezett belső ellentmondásokat feltárni. Ezt végül Katona István fejlesztette tovább, aki 1779–1817 között 42 kötetben adott közre az állam- és egyházfejlődésre vonatkozó okleveleket *Historia critica rerum Hungariae*. A főleg szövegközi jegyzetekkel kísért kiadványban Katona azonban már kísérletet tett az oklevelek hitelességének a vizsgálatára is (HÓMAN 1938).

4. Összegzés. A felvilágosult abszolutizmus korában a szerzetesrendek hasznosságának egyik legfőbb érve az oktatási tevékenység volt. Ez ráadásul tudományközvetítői szerepet is biztosított. Újabban Balogh Piroska állapította meg piarista és jezsuita tanári és tudósi életutak elemzése kapcsán, hogy a 18. század utolsó harmadára már komoly hátrévonás kezdett kialakulni közép- és felsőfokú oktatás között. Az egyetemi tanári állás az 1770-es évektől már egyre inkább eltávolodást követelt meg a szerzetesi közösségtől. A felvilágosodás egyház- és oktatáspolitikája által megkövetelt eltávolodás szorító problémáját számos jezsuitánál – paradox módon – a rend 1773. évi feloszlása oldotta majd fel (BALOGH 2019: 410).

Kulcsszavak: jezsuita, tudománytörténet, historiográfia, történettudomány, korai magyar történelem.

Hivatkozott irodalom

- ASPAAS, PER PIPPIN – KONTLER, LÁSZLÓ 2019. *Maximilian Hell (1720–92) and the Ends of Jesuit Science in Enlightenment Europe*. Jesuit Studies, 27. Brill, Leiden–Boston.
- BALOGH PIROSKA 2019. Kényszerpályák nemzedéke? Szerzetesaptság és felvilágosodás – három esettanulmány. In: FORGÓ ANDRÁS–GÓZSY ZOLTÁN szerk. *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Pécsi Egyháztörténeti Műhely II. Meta Könyvek, Pécs, 2019. 387–410.
- BORIÁN ELRÉD 2004. *Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében*. Pannonhalmi Füzetek, 50. Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma.
- BORIÁN ELRÉD 2006. A történetíró Kazy testvérek háttérbe szorításának politikai okai. In: SZILÁGYI CSABA szerk. *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*. Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti konferenciák 2. PPKÉ BTK, Piliscsaba. 310–311.

- DHCJ 2001. O'NEILL, CHARLES E.–DOMÍNGUEZ, JOAQUÍN M. szerk. *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús*. Vol. I–IV. Institutum Historicum – Universidad Pontificia Comillas, Roma–Madrid.
- DUHR, BERNHARD 1928. *Geschichte der Jesuiten in den Landern deutscher Zunge. Bd. IV/2. Geschichte der Jesuiten in den Landern deutscher Zunge im 18. Jahrhundert*. G. J. Manz, München–Regensburg.
- HÓMAN BÁLINT 1938. *Történetírás és forráskritika*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest.
- JNTár: Kéri. SZILAS LÁSZLÓ: Kéri B. Ferenc. *Jezsuita Névtár*. <https://jezsuita.hu/nevtar/keri-b-ferenc/> (2020. 04. 24.)
- KÁDÁR ZSÓFIA 2018. Jezsuiták a 17. századi Magyar Királyságban. Az osztrák rendtartomány tagjai a magyar katolikus egyházi társadalomban. In: VARGA SZABOLCS – VÉRTESI LÁZÁR szerk., *Katolikus egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 17. században*. Történetészcéh Egyesület – META – Egyesület, Pécs. 183–238.
- LISCHERONG GÁSPÁR 1937. *Pray György élete és munkái*. Pray Rendtörténetírói Munkaközösség, Budapest.
- LUKÁCS LÁSZLÓ 1989. *A független magyar jezsuita rendtartomány kérdése és az osztrák abszolutizmus, 1649–1773*. Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 25. JATE–Ugo Detti, Szeged–Róma.
- LUKÁCS, LADISLAUS 1994. *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. Tomus IX*. Institutum Historicum, Romae.
- MIHALIK BÉLA VILMOS 2018. A Szentszék és az erdélyi katolikus restauráció ügye: Illyés András erdélyi püspök kinevezési ügye (1696). In: MARTON JÓZSEF – DIÓSI DÁVID szerk. *Catholice reformare. A katolikus egyház a fejedelemség korában*. Szent István Társulat – Verbum, Budapest–Kolozsvár. 283–304.
- PINZGER FERENC 1920. *Hell Miksa emlékezete. Születésének 200. évfordulójára*. MTA–Franklin, Budapest–Pécs.
- SERFŐZŐ JÓZSEF 1942. *Szentiványi Márton S. J. munkássága a XVII. század küzdelmeiben*. Pray Rendtörténetíró Munkaközösség, Budapest.
- SOÓS ISTVÁN 2009. Esterházy Pál nádor és a Neoacquistica Commissio. *Századok* 143: 801–852.
- SZABADOS GYÖRGY 1998. Bizantinológiánk jezsuita kezdetei. *Acta Historica*. Tomus CVII: 53–61.
- SZABADOS GYÖRGY 2014. Jezsuita „sikertörténet” (1644–1811). A magyar történettudomány konzervatív megeremtőiről. In: TÓTH GERGELY szerk., *Clio inter arma. Tanulmányok a 16–18. századi magyarországi történetírásról*. MTA BTK TTI, Budapest. 203–226.
- SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ 1987. A jezsuiták történeti forrásgyűjtésének kezdetei Magyarországon. *Magyar Könyvszemle* 103: 161–172.
- The Society of Jesus and Her Scholar Members in Hungary in the Eighteenth Century VÁSÁRY ISTVÁN 1974. A jezsuita Cseles Márton és a Julianus-jelentés. In: HORVÁTH JÁNOS – SZÉKELY GYÖRGY szerk., *Középkori kútfőink kritikus kérdései*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 261–275.

The Society of Jesus and its academic members in the 18th century Hungary

In my paper I attempt to comprehensively introduce the rich intellectual environment that served as a background for János Sajnovics's work and age. Besides history, the Hungarian Jesuits also published many significant pieces of work in connection with mathematics, astronomy, ethnography and cartography. I analyse the Hungarian members of the 18th century academic order based on the life and work of Márton Szentiványi, the 17th century polyhistor. My presentation focuses mainly on the results of the historical research of the Hungarian Jesuits, exploring their motivations for research, difficulties and effects of their work, highlighting their interactions as well.

Keywords: Jesuit, history of science, historiography, history, early Hungarian history.